

■ Philip E. Said

Kunsillier - Kunsill Lokali Żebbuġ

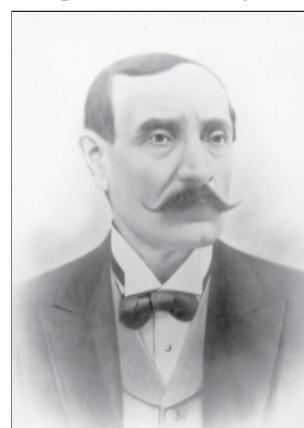
Personagġi fil-ħajja tal-Kažin Banda San Filep imfakkra fl-ismijiet ta' Toroq f'Haż-Żebbuġ

It-triq fejn noqogħdu għandha rilevanza u rabta qawwija ma' hajjitna. It-triq fejn noqghod tagħtini s-sens li jien nappartjeni għal naħha partikolari tal-lokalità tiegħi. It-triq turi sens ta' organizzazzjoni strutturali u ta' komunità bhala sistema soċjali. L-ambjent kollu ta' belt jew rahal jingħabar u jitfisser mit-toroq tiegħu. It-triq hi espressjoni ta' l-ambjent fl-aspetti kollha tiegħu – dawk naturali, storiċi u soċjali. Fl-ismijiet tat-toroq tagħna hemm storja shiha ta' rahal, storja ta' nazzjon. It-toroq li jsawru r-Rahal-Belt tagħna jitkellmu wahedhom minn dawk li l-gherf, il-qlubija u l-kontribut artistiku tagħhom hallew marka fuq il-ġrajja mżewqa ta' Beltna.

Fost il-persunaġġi mfakkra mit-toroq imxerrda madwar Haż-Żebbuġ insibu 'l dawk li taw sehem importanti mhux biss lill-iżvilupp tal-Kažin Banda San Filep, imma 'l-istorja ta' pajiżna. Se nsemmu uhud minnhom, u nghidu xi haġa żgħira dwarhom.

Kantuniera ma' Triq Għar Ram, insibu **Triq Angelo Melilli**. Din it-triq tfakkar 'il dan is-surmast Taljan, minn Milan, li kellu f'idejh il-Banda San Filep mill-1904 sa 1-1911. Il-ħbiberija ta' Angelo Melilli man-negożjant Żebbuġi Carmelo Zammit, dik il-ħabta (1908-1911) president tal-kažin, qawwiet qalb Zammit biex ikompli l-hidma tiegħu b'riżq l-istess banda. Fost il-kompozizzjonijiet mużikali ta' Melilli nsibu *Inno a San Filippo, Omaggio a San Filippo*, u l-biċċa l-kbira tal-marċi funebri li għadna nisimghu jindaqqu sal-lum mill-Banda San Filep.

Imbagħad, min ma jhossux jitmela bl-entużjażmu fil-jiem tall-festa meta jisma' jındaqq l-Innu tal-Banda San Filep introdott bl-vers *Bil-Hila tas-Sewwa...* li sar, tista' tghid, parti mil-lingwa tagħna ż-Żebbuġin? Jew min ma jifrahx bl-Innu-Marċ *Lir-Rebbieħ ta' Aġġira* li jibda bil-kliem *Kulħadd jersaq lejna...*, jew bl-*Omaġġ lill-Banda San Filep?* Huma tliet kompozizzjonijiet mużikali popolari tas-Surmast Adeodato Gatt, surmast direttur tal-Banda bejn 1-1921 u 1-1962. Kompozizzjonijiet mużikali kbar bhal dawn dahlu fil-kultura mużikali ta' Haż-Żebbuġ. Il-livell għoli tax-xogħlijiet mużikali, il-karriera twila ta' surmast direttur, l-istil uniku ta' direzzjoni li, fl-idea tiegħi, kien juri lemha mużikali mhux komuni u l-mod dixxiplinat ta' kif kien iżomm il-banda magħquda taht direzzjoni ġerta, għamlu minn Adeodato Gatt istituzzjoni mużikali

Angelo Melilli

Żebbuġija aktar milli sempliċiment surmast direttur. Hu minħabba f'dawn il-kriterji li kien jixraq li Haż-Żebbuġ ikollu **Triq Adeodato Gatt**.

Mas-sett ta' toroq imsemijin għal surmastrijet diretturi Żebbuġin, insibu **Triq Indri Borg**, triq ġidha fi Triq il-Kandlora sabiex jibqa' mfakkar Andrea Borg. Dan Borg, magħruf minn nies bhala Masruu Indri, proprijament twieled il-Belt Valletta fl-1818. Tilef id-dawl minn ċkunitu, iżda l-memorja ta' l-għażżeb li kelleu flimkien mas-sens mužikali qawwi pattew għal dan in-nuqqas fiziku. Kien klarinettista prim, awtur tal-muzika li kien jiddetta, u ghalliem. Fl-1860, is-sena li fiha ż-Żebbuġin qatgħuha li jagħmlu statwa ta' San Filep, ta bidu għall-ewwel skola ta' mužika f'Haż-Żebbuġ li, imbagħad, f'qasir żmien żviluppat f'banda mužikali. Idderiega din il-banda Żebbuġija sa l-1868 u kien strumentali biex il-Banda San Filep tibda tiehu sehem fil-festa ta' San Duminku tal-Belt li tagħha Mastru Indi kien partitarju kbir.

Adeodato Gatt

'L isfel mill-knisja tal-Madonna tad-Dawl, sewwa sew bejn Triq il-Hofra u Triq tad-Dawl tinsab **Triq Dun Karm Psaila**, persunaġġ iehor marbut mal-hajja tal-Każin Banda San Filep. Dun Karm (1871-1961) – il-poeta bikri ta' l-ambjent Malti u tal-kultura Maltija, l-Interpretu tal-Patria u tar-Religjon – kien ukoll President Onorarju ta' din is-Soċjetà Mužikali. Bhala surmast tal-kelma Maltija ġie mistieden biex jikteb il-kliem għal-lapida li fakkret il-hdax-il sena mill-konsagrazzjoni tal-Każin lill-Qalb Imqaddsa ta' Gesù. Kien it-28 ta' Jannar 1940, il-jum meta l-każin kien iffirma l-kuntratt tax-xiri tad-dar mingħand l-ahwa Felice. Dun Karm kien ukoll preżenti għaż-żjara li l-membri tal-kumitat għamlu lill-Gvernatur Lord Gort bhala rikonoxximent ta' l-ghotja tax-Xabla ta' l-Unur nhar it-12 ta' Marzu 1944. Triq Dun Karm Psaila, għalhekk, hi wkoll marbuta mal-hajja tal-każin.

Bejn l-1939 u l-1944, jiġifieri fi żmien it-Tieni Gwerra Dinjija, il-każin kelliu bhala president lil Dun Luret Callus. Id-dedikazzjoni shiha għall-morda u l-moribondi għal sitta u tletin sena shah (1922-1958) fl-aktar żminijiet diffiċċli għamlu mill-hidma pastorali ta' Dun Luret istituzzjoni oħra f'Haż-Żebbuġ. **Triq Dun Luret Callus** tibqa' tfakkar iż-żelu qaddis ta' dan is-saċċerdot li wkoll għen biex il-Każin San Filep ikun ta' servizz lir-Rahal-Belt tagħna.

Dun Luret Callus

Grajja sabiha u storika li oriġinat mill-Każin Banda San Filep u hemm ukoll laħqet l-oghla tifsira tagħha, lejn tniem it-Tieni Gwerra Dinjija, hi mfakkra bi **Triq Lort Gort**. Il-Ġeneral Viscount John Standish Gort, magħruf maċ-ċittadini Maltin bhal Lort Gort, jibqa' msemmi għall-insistenza tieghu mal-Gvern Ingliz biex Malta ma tiġix abbandunata fl-aktar mumenti diffiċċli ta' żmien il-għwerra. Kien intervent politiku għaqli u f'waqtu minn mexxej li wera xi tfisser solidarjetà ma' poplu u sarraffa bil-fatti. Il-Każin Banda San Filep ried jirrikonoxxi u jiċċelebra dan il-fatt storiku b'għemil storiku. Kien it-12 ta' Marzu 1944 meta dan il-każin, f'isem il-każini tal-baned Maltin kollha u xi każini soċċali, ippreżentalu *Xabla ta' l-Unur*. Lord Gort hassu *kburi u onorat* b'dan il-kumpliment speċjali minn poplu ta' qalb kbira. Iżda aktar minn hekk, hassu kburi bl-imġiba ta' Malta li, *ikunu x'ikunu l-konsegwenzi, ... kienet lesta li turi għal darb' oħra li hija denja ta' l-istorja glorjuża ta' l-imghoddni*.

Il-Professur Philip Farrugia jibqa' mfakkar fi triq li ġġib ismu bhal Professur tal-Kimika u l-Mediciċina. Qasam ma' ohrajn l-gherf fuq dawn iż-żewġ materji bit-tagħlim tiegħu gewwa l-Universitāta' Malta u bi programmi ta' tagħlim ghall-poplu minn fuq ir-Rediffusion. Serva bhala president tal-kažin għal żewġ perjodi ta' żmien, jiġifieri, bejn l-1929 u l-1931, u aktar tard, sewwa sew wara l-presidenza ta' Dun Luret Callus, bejn l-1944 u l-1950. B'rabta mal-kažin u l-festa ta' San Filep it-tifkira tiegħu tibqa' hajja kull darba li nisimgħu l-kliem u d-daqq ta' l-innu tal-banda – *Bil-Hilas-Sewwa* – u l-innu marċ tant popolari – *Ejjew Nies bil-Kotra*.

Wahda mill-ahhar toroq li nghataw ismijiet ġodda hi **Triq Philip Gatt**. Philip Gatt għadda tħallu u żgħożitu fl-ambjent mužikali tal-Kažin San Filep fid-dell ta' missieru Adeodato Gatt. Beda l-istudji mužikali tiegħu ma' missieru u kompla miexi 'l-quddiem mas-Surmast Carmelo Pace. Kien jixraq li wara missieru jmexxi hu l-Banda San Filep bhala surmast direttur. Id-direzzjoni ta' din il-banda bejn l-1962 u l-1986 ipprovdietlu l-ahjar ambjent u tagħtu l-opportunità biex jipprodu i-l-aqwa xogħlijiet mužikali tiegħu. Insemmu fosthom: l-intermezz sinfoniku *Argyria, is-suite A Man's Life, l-overture Jeunesse*, il-kantata *San Ĝużepp*, u l-marċa funebri *By the Cool Dark Grave*. Bhala apprezzament tal-marċ *A Small Big Step* li hu kiteb b'tislima lill-ewwel astronawti Amerikani li niżlu fuq il-qamar, is-Surmast Philip Gatt ingħata messaġġ personali mill-president ta' l-Istati Uniti Nixon. Fis-sena 1975 rebah il-konkors ghall-kompożizzjoni ta' l-Innu Ċiviku Żebbuġi, imniedi mill-Kumitat Ċiviku ta' Haż-Żebbuġ ta' dak iż-żmien. Din it-tislima mužikali meqjusa lil Haż-Żebbuġ mibnija fuq il-kliem ta' Żebbuġ iehor, Pawlu Mifsud, għadna nisimghuha tindaqq sal-lum f'okkażjonijiet festivi u čiċċi go Haż-Żebbuġ.

Harsa hafifa lejn dawn it-tmien toroq f'Haż-Żebbuġ għandha turi mill-inqas żewġ punti importanti lil min għandu għal qalbu l-kultura mužikali u l-istorja tar-Rahal-Belt tagħna: l-ewwel, ir-rabta tal-Kažin Banda San Filep mal-lokalità ta' Haż-Żebbuġ u r-rwol li dan il-kažin u kažini ohra f'Malta għandhom fil-hajja tal-belt jew raħal fejn ikunu; it-tieni, li waqt li nkomplu nirsistu biex ikollna toroq deċenti u ndaf, inkunu aktar konxji ta' dak li l-istess toroq jirrappreżentaw għalina. Biżżejjed, kultant, inharsu fiti 'il fuq ahna u għaddejjin biex inġeddu t-tifkira ta' min hadem bid-dehen biex itejjeb il-kwalită tal-hajja tan-nies fil-lokalità tagħna. It-triq hi aktar minn kostruzzjoni fiżika. Hi tifkira dejjiema ghall-ġenerazzjonijiet preżenti u futuri ta' memorja kollettiva li tagħtina identită ta' Poplu Żebbuġ wieħed. Aktar minn mezz ta' komunikazzjoni naturali, hi għajnej ta' komunikazzjoni soċjali bejn l-imghoddi u l-preżent sabiex flimkien nibnu ġejjeni ahjar.

Referenzja:

Farrugia G., Balzan Ph., Agius Ph. (2001).

Il-Ġrajja tal-Kažin Banda San Filep – A.D. 1851, Pubblikkazzjoni Kažin Banda San Filep. A.D. 1851.

Philip Farrugia